ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 123, Aralık 2021, s. 42-59

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.54179>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
12.11.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.12.2021

Doç. Dr. Mümtaz Hakan SAKAR

Dokuz Eylül Üniversitesi, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
hakan.sakar@deu.edu.tr
Orcid: 0000-0001-8248-6195

MAKEDONYA GÖÇMENLERİ DERNEK GECELERİ VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN MÜZİK VE DANS YOLUYLA İNŞASI

Öz

Makedonya göçmenleri “anavatan” olarak gördükleri Türkiye’de Makedonyalı’lık geçmişlerini, kültürlerini ve topluluk uyumunu canlı tutabilmek için müziğe güveniyorlar. Katılımcı gözlem ve görüşme teknikleri ile toplanan verilerin kavramsal analizlere tabi tutulduğu bu makale, etnisite olarak Türk ve Müslüman kimliğine sahip Makedonya göçmenlerine ait iki derneğin farklı bir mekândaki dans ve müzik pratiklerini incelemeye çalışıyor. Bu derneklerden ilki 1999 yılında Altındağ semtinde kurulmuş olan “İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği”, diğeri ise 2016 yılında Çamdibi semtinde kurulmuş olan “Makedonya KöprülÜ Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği”dir. Makedonya göçmenlerinin iki farklı *Dernek Geceleri*’ni müziksel ve kültürel kimlik perspektifinden inceleyen bu çalışma, derneklerin toplumsallaşma, kültürel kimliğin korunması, pekiştirilmesi ve devamı bakımından önemini altını çiziyor. Bütün bu durumun katalizörü olarak müziğin önemini ortaya koymayı amaçlıyor.

Anahtar kelimeler: Kültürel Kimlik, Dayanışma, Sosyal Sermaye, Ulusötesi, Kentsel Müzik Pratiği

ASSOCIATIONS OF MACEDONIAN IMMIGRANTS NIGHTS AND THE CONSTRUCTION OF CULTURAL IDENTITY THROUGH MUSIC AND DANCE

Abstract

Macedonian immigrants rely on music to keep their Macedonian past, culture and community harmony alive in Turkey, which they see as their “homeland”. This article, in which the data collected through participant observation and interview techniques are subjected to conceptual analysis, tries to examine the dance and music practices of two Macedonian immigrant associations with Turkish and Muslim ethnicity in a different place. The first of these associations is "İzmir Macedonian Immigrants Culture and Solidarity Association", which was established in Altındağ district in 1999, and the other is "Macedonian Köprülül Migrants Culture and Solidarity Association", which was established in Çamdibi district in 2016. Examining two different *Association Nights* of Macedonian immigrants from the perspective of musical and cultural identity, this study underlines the importance of associations in terms of socialization, preservation, reinforcement and continuation of cultural identity. It aims to reveal the importance of music as the catalyst for this whole situation.

Keywords: Cultural Identity, Solidarity, Social Capital, Transnational, Urban Music Practice

GİRİŞ

Göç ve Göçmenlik Olgusu

Göç (az veya çok) bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir (Marshall 1999:685). Kabaca, insanların yaşadıkları yerlerini, doğal çevrelerini bırakıp başka yerlere gitmeleri olarak da özetlenebilir. İnsanları göçe zorlayan nedenlerin başında –bunlara “*itici faktörler*” diyebiliriz- savaş, baskıcı rejimler, ekonomik zorlukların olduğu biliniyor. Göçe ilişkin tanımlamalarda zorunlu-gönüllü, iç-dış, kitlesel-bireysel, geçici-sürekli gibi sınıflandırmalar yapılıyor. Ancak göç etmenin sebeplerine bakılınca bir şekilde zorunluluktan kaynaklı olduğu gerçeğiyle karşılaşırız.

İnsanların doğup büyüdüğü, sosyalleştikleri çevreleri bırakarak farklı coğrafyalara ve kültürlerle gitmesi kolay bir şey değildir. Bilinmeyene yapılan yolculuk aslında hayatta kalma mücadelesidir. Göç olgusu, özellikle göç alan ülkelerde sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel olarak önemli etkilere yol açar. Anadolu’ya yapılan göçlerde öncelikle “soydaşların” yani Balkan coğrafyasından gelenler ile Müslüman coğrafyalardan gelenlerin öne çıktığını görüyoruz. Göç ile birlikte mal varlıklarını geride bırakan göçmenler tarihlerinden gelen gelenek-görenek, inançlar ve dolayısıyla kültürlerini ve kültürel kimliklerini beraberlerinde getirirler. Geldikleri yerleri kendi kültürleriyle etkiledikleri gibi kendilerinin de bu etkileşimden pay almamaları imkânsızdır.

Balkan Savaşlarından sonra Makedonya’da Osmanlı hâkimiyetinin çekilmesiyle Türkler ekonomik, sosyal, dini, kültürel vs... her alanda baskılara maruz bırakılarak Türkiye’ye göç

etmeye zorlanmışlardır (Turan, 96:22, akt. Çavuşoğlu 2007:124)...ilk göç hareketi 1877-78 Osmanlı-Rus savaşıyla ("93 Harbi") başlamış, 1912-13 Balkan Savaşı'yla ağırlıklı olarak Anadolu toprakları yönünde devam etmiş, 1923-51 döneminde fert ve aile düzeyinde, 1952-67 döneminde kitlesel düzeyde, 1968-96 döneminde de yine fert ve aile düzeyinde tamamen Anadolu toprakları yönünde gerçekleşmiştir (Çavuşoğlu 2007:124).

Etnik yapısı ve coğrafi hudutları tartışma konusu olan Makedonya, Türk tarihinin ayrılmaz bir parçası, Balkanların etnik, dinsel, kültürel ve linguistik açıdan en karışık bölgelerindendir. Makedonya bölgesi; Ege Makedonya'sı (Yunanistan'da), Vardar Makedonya'sı (bugünkü bağımsız devlet) ve Prin Makedonya'sı (Bulgaristan'da) şeklinde üçe bölünmüş durumdadır (Çayırılı, 2015:145). Bugün Türkler, Batı Makedonya'nın Gostivar, Kalkandelen (Tetovo), Ohri, Struga, Manastır (Bitola), Kırçova, Debre bölgelerinden başka, başkent Üsküp (Skopje) ile Doğu Makedonya'nın Köprülü (Veles), Valandova, Ustrumca, Radoviş, İştıp bölgelerinde yaşarlar (Yaşar, A. 1996:68, akt. Çayırılı, 2015: 146).

Makedonya Türklerini Doğu ve Batı Makedonya Türkleri şeklinde ayırmak gerekir. Çünkü doğu ile batı birçok yönden farklıdır. Batı Makedonya Türkleri; ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim ve sair bakımdan daha çok imkâna sahiptirler. Doğu Makedonya Türkleri ise batıdakilere oranla daha zor durumdadırlar. Doğu Makedonya'ya bilinçli olarak bazı hizmetler çeşitli bahanelerle götürülmemektedir. Böylece Türklerin kendi kimliklerini kaybetmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Dedeli, Çalıkli, Gökçeli, Alikoç, Kocaali... gibi yerlere başta Türkçe eğitim olmak üzere birçok yönden hizmet tam gitmediğinden dil, din, kültür açısından bölge Türkleri zayıf durumdadırlar. Buna bir de ekonomik sorun eklendiğinde durum daha da vahim bir hal almaktadır (Çayırılı 2015: 8)

İzmir kentindeki Balkan göçmenlerinin temel yerleşim alanları, Gaziemir, Sarnıç, Şemikler, Horozgidik, Yaylacık, Seyrek, Seferihisar, Gerenköy, Görece, Bornova (Atatürk mah., Mevlana mah., Yeşilova mah., Altındağ, Pınarbaşı, Çamdibi semtleri gibi) ve Buca'dır. Bu yerleşim alanlarında farklı göçmen grupları değişen oranlarda ağırlıklı olarak ikamet etmektedirler (Ünal, 2012: 49-77). Balkan göçmenlerinin yerleştikleri yerlerde bir arada olma, dayanışma, güven duygusu gibi etmenlerce kümelandiklerini görüyoruz. Mekânsal ve sosyal olarak kümelenme kavramı farklılıklara (din, dil, statü gibi farklılıklara sahip kültürel kimlikler) ve buna bağlı yaşam tarzlarına göre şekillenmekte ve mekânsal olarak karşılık bularak Çamdibi, Pınarbaşı, Altındağ gibi semt ve mahallerde vücut bulmaktadır. Ancak bir noktanın altını çizmek önemlidir. Makedonya'nın doğusundan göç edenler ile batısından göç edenlerin ayrıştıkları önemli noktalar vardır. Bu durum göçmen derneklerinin sayıca çokluğunu bizlere açıklıyor.

Balkan coğrafyasından gelen göçmenlerin ortak bir "Balkanlık" üst kimliği ile beslendiklerini ve dolayısıyla etnisite kavramlaştırmalarında sıklıkla karşılaştığımız "biz" ve "onlar" ayrımının "alt kimlik" örneğinde Makedon göçmeni, Bulgar göçmeni, Arnavut, Kosova'lı, Boşnak gibi ayrımlarla -aslında hareketli olan- kimliğe ilişkin sınırların muğlak çizgilerle belirlendiğini görüyoruz. Ancak "Balkan göçmeni" veya "suyun öte tarafından" söylemlerinin ortak geçmiş ve anılara dayandırıldığı ve "Balkanlık" kolektif kimliğine gönderme yaptığını belirtelim. İzmir Çamdibi, Altındağ, gibi Balkan göçmenlerinin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde ticari işletmelerin isimlerinde Makedonya göçmeni de olsa, Arnavut'ta olsa Boşnak'ta olsa alt kimliklerin varlığını görmekle birlikte "Makedon göçmeni" "Balkan göçmeni" kimliğine ilişkin isimleri de bolca görebiliriz.

GÖÇMEN DERNEKLERİ

Göç ile farklı bir ülkeden gelen insanlar yabancı bir dil, kültür ve yaşam tarzı ile karşılaşır. Doğal olarak bu durum tedirginliğe ve uyum sorununa yol açar. Göç araştırmalarının da gösterdiği üzere göç edenlerin öncelikli olarak tanıdıkları akraba veya hemşehrilerinin yanına yerleşmesi söz konusudur. Bu tercihin diğer sebepleri yalnızlık duygusundan kaçınma, zorlu durumlarda yapılması beklenen dayanışma olgusudur. Tam da bu nedenlerdir ki göçmenler arasında dayanışma, yardımlaşma gibi unsurları öncelikli olarak benimseyen dernekler kurulur. Bu derneklerin asıl amaçlarından bir tanesi kültürün korunması ve aktarımı meselesi olarak öne çıkan kültürel kimlik durumudur.

Hemşehri dernekleri olarak diğer dernek ve yapılanmalara çok benzeyen bu organizasyonlar, iç göç ve dış göç ile ilişkili olarak yapılanıyorlar. Ancak yine de dernek adı altında faaliyet gösteren oluşumları tanımları gereği “Sivil Toplum Kuruluşları” olarak kavramlaştırmak gerekiyor. Buna göre STK kısaca resmi kurumlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki gibi amaçlar doğrultusunda eylemlerde bulunan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüne göre kabul eden, kar amacı gütmeyen, gelirlerini bağışlarla sağlayan kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının öncelikli amacı üyelerinin çıkarları doğrultusunda faaliyet yürütmek, toplumsal ve kamusal yarar sağlamaktır (Karataş, 2014: 856-858).

Modern toplumların bir örgütlenme biçimi olarak dernekler, belli bir amaç, düşünce ve çıkar için bir araya gelmiş insanları karakterize eder. Modern toplumların çoğulculuğunu dikkate aldığımızda derneklerin bu çoğulculuğun somutlaşmış hali olduğunu söyleyebiliriz. Çoğulcu toplumlardaki grup veya kişilerin çıkarlarının birbirlerinden farklılığını göz önüne getirdiğimizde de derneklerin var oluş gerekçeleri kendiliğinden ortaya çıkar. Ayrıca dernekler bu farklılıkları meşrulaştırır.

Derneklerin kuruluş amaçlarına göre çeşitlendiğini biliyoruz. Buna göre, esnaf, spor kulübü, kültür, hemşehri vb. sınıflandırmalar mevcut. Ülke dışından “soydaş” ve “göçmen” olarak adlandırılan Balkan göçmenlerinin kurdukları dernekler aslında “kültür” dernekleri başlığının altında yer alıyor. Bu dernekleri diğer hemşehri derneklerinden (örneğin Karşılar, Trabzonlular derneği gibi) ayıran temel özellik, göç olgusunun da tamamlanmış olması ve dolayısıyla yeni gelenlerin olmaması nedeniyle var olan hemşehri ve aynı ülkeden (Makedonya) göç edenlerle bir araya gelerek kültürlerini koruma çabasının ve dayanışmanın öncelikli amaç olduğunu görüyoruz.

Türk soylu göçmen derneklerinin ve hemşehri derneklerinin diğer bir ortak işlevi kültürel faaliyetlerde bulunmaktır. Türkiye, bünyesinde çok fazla kültürü barındıran bir toplumdur, kültürel özelliklerin yöreden yöreye farklılıkları vardır, buna dış göçle gelen diğer kültürler eklenince kurulan göçmen derneklerinin en önemli faaliyetlerinden biri kültürel alanda olmaktadır. Bu amaçla dans toplulukları oluşturmak, müzik grupları kurmak, bunları sergilemek için çeşitli geceler düzenlemek, yemek kursları açmak, bu yemekleri hep beraber yemek ve gelecek kuşaklara aktarmak için yemekli geceler düzenlemek, tüm bu eğlencelere yöresel kıyafetleri giyerek gelmek derneklerin faaliyetlerinin bir kısmını oluşturmaktadır (Öztürk 2019:9).

Bu nedenle, Makedonya göçmenleri tarafından İzmir’de kurulan iki derneğin kültürel bir faaliyeti olarak ‘dernek geceleri’ni inceleyen bu çalışma, derneklerin kültürel kimliğin

korunması ve sürdürülmesindeki rolüne ve bu kimliğin en önemli işaretleyicilerinden olan müzik ve dans olgusuna dikkat çekiyor.

Makedonya göçmenleri “anavatan” olarak gördükleri Türkiye’de Makedonyalı’lık geçmişlerini, kültürlerini ve topluluk uyumunu canlı tutabilmek için müziğe güveniyorlar. Bu makale, etnisite olarak Türk ve Müslüman kimliğine sahip Makedonya göçmenlerinin iki derneğin farklı bir mekândaki dans ve müzik pratiklerini incelemeye çalışıyor. Bu derneklerden ilki 1999 yılında Altındağ semtinde kurulmuş olan “İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği”, diğeri ise 2016 yılında Çamdibi semtinde kurulmuş olan “Makedonya Köprülü Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği”dir.

Dayanışma ve Sosyal Sermaye Kavramları Üzerine

Her iki derneğin isimlerinde bulunan ortak özellik, “kültürü yaşatma” ve “dayanışma” meselesidir. Yöresel bağlara dayalı ilişkilerin gruplaşmaya neden olması ve bu sebeple örtüşen çıkarların peşinde koşmak olarak özetlenebilecek dernek faaliyetlerinin özü, isimlerinden de anlaşılacağı üzere “dayanışma” kavramı üzerine inşa ediliyor. Dayanışma toplum bilimsel bir kavram olarak ortaklaşa amaç ve ilgilerin paylaşılmasıyla bir güç ve direniş kaynağına dönüşen bir değerdir. Derneklerde sıklıkla duyulan bir diğer kavram “yardımlaşma”dır. Dayanışma ile birlikte anılan yardımlaşma, anlam olarak farklılaşırlar. Bireyin imkânlarını ve gücünü başka birileri için kullanma anlamına gelir.

Dayanışma olgusu, toplumsal ilişkiler bağlamında, bireyler arasındaki güven olgusuna dayanan ve bireysel hedeflerden ziyade karşılıklı sorumlulukları anlatan sosyal dayanışma kavramı ile ifade edilir. Dayanışma olgusunun açıklanmasında kullanılan kavramlardan biri sosyal sermayedir. Sosyal sermaye kavramı karşılıklı çıkarların neticesinde oluşan bireysel çıkarları gerçekleştirme dinamiği olarak karşımıza çıkar. Öte yandan çıkar ilişkisinden bağımsız olarak bireyselliğin ötesinde grup ilişkilerinde motivasyonu sağlayan daha geniş bir sorumluluklar zincirini de açıklayan dayanışma ağları analizleri sosyal sermaye kavramıyla ilişkilidir. Ortak bir geçmiş ve kökene sahip göçmen dernek üyelerinin birbirlerini koruması ya da çalışma hayatında birbirlerine destek olması dayanışmanın bu grup içi karşılıklı sorumluluk ihtiyacıyla ortaya çıkmaktadır (Öztürk 2019:52-53).

Bourdieu sosyal sermayeyi “az ya da çok kurumsallaşmış karşılıklı tanışıklık ve tanıma ilişkilerinden oluşan uzun ömürlü bir ağa sahip olmayla bağlantılı, kendi üyelerine kolektivitinin sahip olduğu sermayenin desteğini, kelimenin farklı anlamlarıyla kredi hakkı tanıyan bir “referans” sağlayan fiili ya da potansiyel kaynaklar kümesi” olarak tanımlamaktadır (Bourdieu, 2010: 60-61). Özetle sosyal sermaye, kişilerin tanışıklıklarına dayalı bireysel ve toplumsal kaynakların bütünüdür (Tüysüz, 2011: 11, akt. Kangal, 2013: 14).

Bu çalışmaya konu olan Makedonya göçmenlerinin ortak yanları, göç nedeniyle yaşanan ve paylaşılan anılar, acılar, dil, mekân ve bunların bileşkesi olan kültürel kimlikleridir. Onlarda “biz” ve “bir” olma duygusunu öne çıkaran bu motivasyon, sosyal sermayeye dönüşerek çoğu kez onların çalışma hayatlarında da birbirlerine destek olmalarına yol açar.

Kültürel kimliğin inşasında toplumsallaşma kurumlarının önemi büyüktür. Teknolojik ilerlemeler ve kapitalizm nedeniyle insanların atomlaştığı dünyada, aile gibi geleneksel toplumsallaşma kurumlarının da zayıfladığını gözlemliyoruz. Grup ve kültürel kimliğin korunmaya ve devam ettirilmeye çalışıldığı oluşumlar olarak göçmen dernekleri bu boşluğu doldurmak için önemlidir. Dernek gecelerinin başlığında görülen “dayanışma” terimi grup

kimliğini öne çıkararak zayıflayan bağları yeniden inşa etmeyi ve güçlendirmeyi amaçlar.

Dayanışma, yukarıda da belirtildiği gibi grubun veya gruba ait bireyin kişisel çıkarları için yapılabilirken bazen de grubun kültürel kimliğinin işaretleyicisi olarak görülen etkinlikleri gerçekleştirmek için yapılabilir. Bu etkinlikler aynı zamanda derneğin kuruluş amaçları arasındadır. Göç edilen topraklara gerçekleştirilen bir gezi, dini inançlar doğrultusunda yapılan bir ziyaret, toplu yemek organizasyonları gibi ve birçok etkinlikler dayanışma olgusu çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu durumun doğal sonucu olarak sosyal sermayenin gelişimi ve devamı için gerekli olan iletişim ağları oluşur ve genişler.

İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği ve

Makedonya Köprülü Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği

İzmir Bornova merkezli bu iki göçmen derneğinin örtüşen amaçları, kültürlerini yaşatma ve dayanışma olarak öne çıkıyor. Yukarıda da belirtildiği üzere bu tür derneklerin zaten kuruluş amaçları da bu şekilde açıklanıyor. İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği 1999'da Altındağ'da kurulmuş bir dernek olarak Medat Şenay başkanlığında faaliyetlerini Bornova Koşukavak Mahallesi'ndeki dernek binasında sürdürüyor. Altındağ semtinde Makedonya Rostuşa köyünden göç edenlerin çoğunlukta olduğu görülüyor. Rostuşa Makedonya'nın batısında yer alıyor. Buradan göç edenlerin aile içerisinde konuşulan canlı bir dil olarak Makedonca'yı iyi bildiklerini ve hatta ikinci, üçüncü kuşaklara aktarabildiklerini söylemek mümkün.

Makedonya Köprülü Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği ise Bornova Çamdibi semtinde Çınar Mahallesi'nde ağırlıklı olarak ikamet eden Makedonya'nın Köprülü ilçesi ve civar köylerinden göç edenlerin kurduğu bir dernek. Dernek başkanı Hasan Bakkal ile gerçekleştirilen görüşmede Köprülü ve çevresinden göç edenlerin Makedonca'yı bilmediklerini söylemişti. Aslında bu durum ikinci ve sonraki kuşaklar için geçerlidir. Göç eden ilk kuşak içerisinde Makedonca'yı bilen ve konuşanların varlığından söz ediliyor.

Her iki dernek imkânları çerçevesinde birbirleri ile eşdeğer faaliyetlerde bulunuyorlar. Bu faaliyetler, kültürel ve yardımlaşma başlıkları altında toplanabilir. Kültürü yaşatma ile ilişkili faaliyetlerde kadınlara ve çocuklara çeşitli kurslar (dans, yemek, dil, müzik vb.) düzenleniyor. Ancak bu kursların düzenliliği yok. Özellikle Medat Şenay kendi derneklerinin düzenlediği Makedonya devletince de tanınan sertifikalı Makedonca kursları sayesinde Türkiye'den Makedonya'ya üniversite eğitimi için gitmek isteyen öğrencilerin bu kurslar sayesinde yabancı dil hazırlık evresini atlayabildiklerini belirtmişti.

Hasan Bakkal, çocuklara yönelik müzik kursları ile kültürel kimliklerinin en önemli işaretleyicisi konumundaki müziklerini öğretmeye çalıştıklarını bu kursları veren gençlerin de mahalleden gönüllü olarak bu işi yaptıklarını söylemişti. Kurslar için mekân olarak ise derneğin Çınar mahallesindeki kiralık binası kullanılıyor. Dernek binası üç katlı bir evin zemininde yer alan genişçe bir dükkân. Geniş bir giriş kısmında çokça sandalye bulunan bu alandan başka iç kısımda dernek yönetimine ayrılmış küçük bir oda da mevcut. Burası dernek başkanı ve kurucusu Hasan Bakkal'ın halasına ait. Düşük bir ücret ile kiralanmış bir dükkân olarak mahallelinin özel günlerinde (kına gecesi, doğum günü, mevlit vb.) ücretsiz olarak kullanılıyor.

Dernek olarak halk dansları ve müziğin yaşatılmasına özel önem veriliyor. Bu sebeple mahalleden müzisyen gençler gönüllülük esasıyla zaman zaman çalgı kursları (trampet, klarinet,

trompet, saksafon gibi temelde ‘Tapani Bandosu’ çalgıları) ve halk dansları kursları düzenliyorlar. Ayrıca Köprülü Göçmenleri’ni Batı Makedonya’dan göç edenlerden ayıran en önemli özellik olarak Alevilik inancı gereğince Kemalpaşa’ya 30 km uzaklıktaki Hamzababa köyündeki Hamzababa türbesine mayıs ayı içerisinde ziyaret ve bu sebeple piknik organizasyonu gerçekleştiriyorlar. Burada kesilen adaklar ile piknikte yeme-içme durumu kısmen bu şekilde, kısmen de geziye katılanlardan dernekçe alınan az miktardaki katılım ücreti ile karşılanıyor. Ayrıca dernek olarak Makedonya ve Çanakkale gezileri de düzenleniyor. Öte yandan Alevilik inancında ramazan ayı yerine farklı ay ve günlerde oruç tutulmasına rağmen dernek, ramazan aylarında iftar yemeği organizasyonu düzenliyor.

Tüm Balkan göçmenleri derneklerinde olduğu gibi Atatürk ve Cumhuriyet sevgisini göstermek adına resmi bayramlarda mutlaka anma törenlerine fener alaylarına katılım bu iki dernekte de söz konusudur ve son derece önemlidir. Ayrıca vatan sevgisinin altını çizmekte önemli gördükleri askerlik görevine gidecek gençler için dernek olarak asker eğlenceleri de düzenleyebilmektedirler. Hasan Bakkal, dernek olarak Tapani’leri biz tutuyoruz demişti. Burada Tapani adı verilen bandonun aslında Makedonya Köprülü Göçmenleri’nce göç öncesinde kendilerince kullanılmadığını belirtmek önemlidir. Buna rağmen Hasan Bakkal Tapani’yi kendi göçmen ve dolayısıyla kültürel kimliklerinin önemli bir işaretleyicisi olarak görüyorlar.

Dayanışma olgusunu akla getiren davranış olarak maddi durumu iyi olmayanlara yapılan nakdi yardımlar derneğin kendi tebaasıyla sınırlı değildir. Dernek olarak, zor durumda olanlara dini bayramlar öncesinde özellikle iftar yemeği organizasyonu sırasında toplanan yardımlar sayesinde destek sağlanıyor. Özellikle *İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği*’nin iftar yemeği organizasyonu Rumeli TV gibi yayın organları tarafından yayınlandığı gibi politikacıların da ziyaret ettiği bir yemek organizasyonu olmaktadır.

DERNEK GECELERİ

Göçmen derneklerinin düzenlediği geceler, temelde derneğe gelir elde etmek amacıyla düzenlenen eğlence olarak düşünülebilir. Ancak bunun çok ötesinde işlevleri vardır. Birlik-beraberlik, dayanışma, eğlence, var olan kültürel kimliğin aktarımı ve yaşatılması ilk akla gelenlerdir. Fakat bu gecelerin adlandırılmasında ufak tefek farklılıklar dikkatimi çekmişti. Dernekler, düzenledikleri kendi gecelerini “*derneğin geces*i” olarak ve bunun yanında afişlerinde “*Balkan Gecesi*” olarak adlandırırken dernek gecelerine katılan –özellikle Rostuşa’lılar, yani Altındağlı’lar- “*Makedonya Gecesi*” olarak dernek gecelerini anma eğilimi gösteriyorlar. Fakat Köprülü Göçmenleri’nin dernek gecelerinde katılımcılar “*dernek geces*i” demeyi tercih ediyorlar. Dernek başkanı Hasan Bakkal “*bizim gecemizin adı Makedonya geces*i değil. *Dernek geces*i. Çünkü biz Makedonya vatandaşı değiliz” demekle Türk’lüklerinin altını çizmişti.

Derneklerin gecelerine katılımcı kimliğine ilişkin bir sınırlama olmuyor. Ancak bir şekilde derneğe yakın olanların haberdar olması nedeniyle katılım ya derneğin kendi zümresinden ya da bu zümreye yakın kişilerden oluşuyor. Yani Makedonya göçmeni olma zorunluluğu asla yok. Çünkü göçmen dernekleri kendilerinin ayrımcı olarak görülmemesine dikkat ederek özellikle “*Balkan Gecesi*” isimlendirmesini tercih ediyorlar. Bunun bir diğer amacı da kendi kültürlerinin kendilerinden olmayanlara da tanıtımını yaparak tanınırlıklarını arttırmak olarak da düşünebiliriz. Öte yandan belediye başkanı, milletvekili gibi siyasetçilerin de çoğu kez dernek gecelerine katılımı olmaktadır.

Dernek gecelerinin gerçekleşme zamanı düğünlerin bittiği Aralık ya da başlamadığı Mart aylarıdır. Derneklerin düzenledikleri geceleri, İzmir içi ve İzmir dışı olarak iki farklı kategoride inceleyebiliriz. İzmir içi geceler belirlenen bir otelin büyükçe bir salonunda ya da restaurantta sadece müzikli-yemekli eğlence olarak gerçekleşiyor. Derneğin gecesi eğer İzmir dışında (özellikle Kuşadası'nda) gerçekleşecekse biraz daha kapsamlı bir organizasyona dönüşüyor. Öncelikle kendi araçlarıyla geceye katılmayacaklara dernek otobüs tahsis ediyor. Bu otobüsler belirlenen noktalardan sabah 10:00 veya 10:30 saatlerinde hareket ediyor. Saat 11:30 veya 12:00 gibi Kuşadası'ndaki otele gelen konuklar otele giriş işlemlerini yaptıktan sonra odalarına yerleşip açık büfe ve alkolün sınırsız olduğu öğle yemeğine geçiyorlar.

Öğle yemeğinden sonra otelin imkânları doğrultusunda kapalı havuzda yüzme, sauna, hamam, oyun salonu gibi hizmetlerden faydalananlar olduğu gibi lobi bar, bahçe veya havuz çevresinde sohbetle devam edenler olmaktadır. Bu sohbetlerin önemi, birlerini uzun zamandır görmeyenlerin görüştüğü, tanışmayanların tanıştığı yeni arkadaşlık ve bağlantıların oluşturulduğu sohbetler olmasıdır. Bir bakıma dayanışmanın ve 'sosyal sermaye'nin harekete geçişinin başlangıcıdır.

Öğleden sonra Makedonya göçmenlerinin kültürel kimliğinin en önemli bileşenlerinden olan müzik ve halay, *Tapani* (Türkçesi 'davullar') adıyla anılan bando ile otelin açık alanında veya lobisinde başlar. Eğer otelde yerli veya yabancı diğer müşteriler varsa onlar da bu muhteşem etkinliği merakla izlerler. *Tapani* ve halaylar ile etkinliğin gerçekleştiği tesis bu sayede mekân olarak farklı bir kimlik kazanarak sürekli hayal edilen, özlenen baba toprağı memlekete yani Makedonya'ya dönüşür. Müzik mekâna dair duyuları canlandırır. Giddens'a göre de, "mekân ya da mahal toplumsal faaliyetin coğrafi olarak konumlandırılmış fiziksel ortamıdır" (Giddens 1990: 18). Toplu danslardan tutun da, teybe bir kaset ya da CD koymaya kadar her türlü müziksel olay, toplu anıları ve o an yaşanmakta olan mekâna dair ortak anıları canlandırır, düzenler –üstelik bunu diğer bütün toplumsal faaliyetlerin yaptığından daha yoğun, güçlü ve sade bir biçimde gerçekleştirir. Müzik aracılığıyla inşa edilen 'mekânlar' farklılık ve toplumsal sınır nosyonlarını da içerirler (Stokes 1998: 125)

Murat Matracı ile gerçekleştirilen görüşmelerde dernek gecelerinin gündüz bölümünde yer alan *Tapani*'nin ilk icrasını Medat Şenay'ın başkanlığını yaptığı İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği'nin etkinliğinde kendilerinin başlattığını söylemişti. *Tapani* hakkında yukarıda belirtilenlere ek olarak önemli birkaç noktanın altını çizmekte fayda var. Makedonya/Rostuşa doğumlu ancak Çamdibi'nde yaşayan Tahsin Güneş ile gerçekleştirdiğim görüşmede kendi köyü olan Rostuşa'da müzikli etkinliklerde *Tapani* yerine *Tapan-Zurli* (Davul-zurna)'nin kullanıldığını, hatta Çamdibi'nde yaşayan Üsküp yöresinden göç edenlerin halen düğünlerinde Makedonya'dan *Tapan-Zurli* getirttiklerini belirtmişti. Bu durum Makedonya göçmenlerinin *yerelötesi* kavramıyla koşut bir biçimde davranış göstererek halen Makedonya ile ilişkili olduklarını ortaya koyuyor. Murat Matracı'da bu konuda Tahsin Güneş'i doğruluyor. Köprülü ve çevresindeki müzikli etkinliklerde de o bölgenin Osmanlı kültür dairesi egemenliğinde olması nedeniyle daha çok *İnce Saz* olarak anılan oturtumun egemen olduğunun altını çiziyordu. *İnce Saz*, klarinet, keman, darbuka, cümbüş, ud ve kanun gibi çalgılardan oluşuyor. Üsküp'lü göçmenlerin de düğünlerinde Makedonya'dan getirttikleri *Tapan-zurli* (*Tapan i zurli*)'nin sadece erkeklerin bulunduğu ortamlarda (örneğin sünnet veya düğün kına gecesi gibi) müzik yaptıklarını belirtmişti. Murat Matracı, *Tapani*'nin Makedonya ve hatta eski Yugoslavya genelinde bilindiğini ancak her bölgede var olmadığını söylüyor. Yukarıda da belirtildiği gibi Altındağ'da yaşayan Rostuşa'lı

göçmenlerin *Tapani*'yi İzmir'e göç ettikten sonra benimsediklerini görüyoruz. Aynı şekilde Köprülü ve civarından göç edenlerin de kendi kültürlerinde hâkim olan bir müziksel oturtum *İnce Saz* yerine İzmir'de *Tapani*'yi benimsediklerini ve bu durumun onları *Tapani* pratiğinde birleştirdiğini söyleyebiliriz. Gamze Matracı *Tapani* bandosunun yaygınlığı ve kullanımı ile ilgili şu görüşleri belirtmişti:

“GM: *Tapani* âdeti de öyle. Balkanlarda her bölgede tapaniler yok. Ege Makedonya'sına özel bir durum tapaniler aslında, bizim buraya göç eden kesimler Ege Makedonya'sı bölgesinden gelen tayfa da varya, onların getirdiği bir kültür. Ne oluyor şimdi Balkan göçmeni Kuzey Makedonyalı da var, bakıyor ona en yakın tarz o, düşününde ne yapacak Türkiye'ye göçmüş dolayısıyla o bandoyu getiriyor düşününe. Kültürü yaşatabilmek adına.”

Murat Matracı, *Tapani*'nin İzmir'de ilk olarak Makedonya'dayken de müzisyenlik yapanlarca (Çamdibi Bandosu'nun kurucusu Hüsnü Aga, Bornovalı Şevket, Trompetçi İbrahim Nalbant) oluşturulduğunu belirtmişti. Bu kişiler az önce yukarıdaki alıntıda verilen Gamze Matracı'nın “tayfa” olarak adlandırdığı kişiler olmaktadır. Artık *Tapani* günümüzde İzmir'e göç eden Makedonya göçmelerini birleştiren bir gelenek ve kültürel kimliklerini pekiştiren bir sembol halini almıştır. Aslında *Tapani* sayesinde Makedonya göçmenleri arasındaki kültürel farklılıklar görünmez hale gelerek “göçmen” üst kimliği altında homojenleşmişlerdir.

Gala Gecesi

Asıl etkinlik olan yemekli müzikli eğlence gecesini Gamze Matracı “gala gecesi” olarak anıyor. Bu türlü gecelerde gerçekleşen etkinlikleri aktarmadan önce müzisyenlerin dernek geceleri için dikkat ettikleri önemli noktaları ve dolayısıyla müzisyen stratejilerini ve dernek yöneticilerinin stratejilerini aktarmak konunun anlaşılması açısından önemlidir.

Makedonya göçmenlerinin derneklerinin çeşitliliği ve sayıca çokluğu dikkate alındığında bir araştırmacı olarak tamamına katılım sağlamanın mümkün olmadığı gerçektir. Bu araştırmaya dâhil edilen iki dernek yukarıda adı verilen İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği ile Makedonya Köprülü Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği'dir. Bu iki derneğin gecelerine 2015 yılından bu yana düzenli olmasa da defalarca katılım sağlama ve gözlem yapma imkânım oldu. Her iki dernek özellikle Kuşadası'ndaki büyük otelleri tercih etmekte. İzmir Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği (Altındağ'daki Rostuşa'lıların derneği) çoğu kez Fantasia Otel'i veya Richmond Ephesus Otel'i tercih ederken, Makedonya Köprülü Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği (Çamdibili'lerin derneği) Kuşadası Grand Belish Otel, Fantasia Otel, Palm Inn Otel gibi tesislerde bu etkinlikleri gerçekleştirmektedirler. İzmir içerisinde ise Balçova Termal Otel gibi şehir otellerini veya Buca Belediyesi Gölet Tesisleri Restaurant gibi benzer mekânları tercih etmektedirler.

Dernek yöneticileri öncelikli olarak yerel olarak ünlü, popüler isimler olan Gamze Matracı ve Murat Matracı'yı gecelerine “sanatçı” olarak dâhil etmeyi istiyorlar. Çünkü dernek gecelerinin düşünlerden bir farkı olması, katılımcıların tamamına hitap edebilecek bir repertuar zenginliği ve çeşitliliğinin olması gibi nedenlerle bu isimler öne çıkıyor. Matracı kardeşlerin “sanatçı” kategorisinde görülmelerinin temel nedenlerinin başlıcaları olarak babaları Nevzat Aytunç Matracı'nın iyi bilinen bir yerel popüler müzisyen olması ve en önemlisi Gamze Matracı'nın Makedonya yöresi ağırlıklı Balkan şarkılarını içeren albümler yayınlamış ve uluslararası ve ulusal pek çok projede yer almış olması ve ödüller almasını gösterebiliriz. Murat

Matracı'da henüz bir albüm yayınlamasa da tekli (single) bir çalışma yapıp yayınlamıştır. Ancak bu iki kardeş “ünlülük” ve dolayısıyla “sanatçılık” kategorisine yükselmeden önce de Çamdibi, Altındağ, Gültepe, Şemikler, Çiğli gibi göçmen ağırlıklı yerleşim yerlerinde “iyi müzisyen” olarak tanınıyorlardı.

Stokes, etnomüzikologların son zamanlarda ısrarla üzerinde durdukları önemli bir noktanın altını çizer: “Eğer müzik ve dans toplumsal bir olayın gerçekleşmesine neden olacaksa, önemli olan sadece müziğin icrası (performance) değil, iyi icra edilmesidir” (Stokes, 1998:127) diyor. Bu nedenle Matracı kardeşlerin dernek gecelerinde sahne almaları ve derneklerce tercih edilmelerinin temel nedeni olarak, Makedonya Göçmenleri'nin kültürel kimliğin önemli işaretleyicisi olan müzikleri iyi icra etmeleri nedeniyle olduğunu söylemek mümkündür. Hasan Bakkal, derneğin bir gecesine Matracı'lar yerine bir başka -ancak yine Çamdibi'nden ve Makedonya göçmeni- müzisyeni çağırdıklarını ve müzisyenin icrasının beğenilmemesi nedeniyle gecenin hiç de iyi olmadığını belirtmişti. Bazı derneklerin Makedonya'dan müzisyen getirttiklerini ancak Türkiye'deki Makedonya göçmenlerinin repertuarını bilmedikleri için katılımcıların memnun kalmadıklarının da altını çizmişti. Yerelötesi bir durumun söz konusu olduğu ithal müzisyen icrası ile yerel müzisyen icrasının arasındaki belirgin farklılık olarak repertuarın öne çıktığını söyleyebiliyoruz.

Makedonya göçmenlerinin danslarıyla eşlik ettikleri müzikler, göçün ilk yıllarından bu yana korunan şarkılar ve “halay”ların ağırlıkta olduğu bir repertuvardır. Ancak Makedonya'dan gelen müzisyenler ise bu eski repertuarı bilmedikleri için geceye katılımcıların nabzını tutamamaları nedeniyle çok fazla rağbet görmüyorlar. Matracı kardeşlerle gerçekleştirdiğim görüşmede konu ile ilgili şu tespitleri yapmışlardı:

MM: Şimdi bir de şöyle bir şey var repertuar konusunda. Bizimkiler buraya ellilerde göçtüğü için hala o ellilerdeki Makedonya'da popüler olan Makedonca şarkıları düğünlerimizde çalıyoruz.

GM: O kültürle yaşamışlar büyümüşler ve göçtükleri noktalarda da kendi yoğunlukları olduğu için Rostuşa'lılar mesela Altındağ'a göçmüşler ya herkes orada Rostuşa'lı dolayısıyla aynı kültürü burada devam ettirebilmişler. Düğünlerinde o adetler yerine getirilebilmiş. Hala düğün yemeklerini yapıyorlar aynı şekilde Rostuşa'da nasıl yapıyorlarsa...

MM: Makedonya'ya gittiğimde bir restavuranta oturmıştık. Oradaki müzisyenlere Makedonya'dan Türkiye'ye geldiğini Türkiye'de yaşadığımızı falan anlattım. Birkaç tane de şarkılar söyledim. Tam olarak ne istediğimi onlara anlatmak için çünkü Makedoncam zayıf. Şarkılar söyledim falan şaşırdı, sonra gitarıcı hafif Türkçe biliyordu, sonra onlarla birlikte klarinet çalmaya başladım bana diyorlar ki ayak uydurmamız zor olur sen gir biz devam edelim hani sözde Makedon müziğini biliyorlar ya, benim girdiğim şarkıları yüzde kırkını bilmiyorlardı.

GM: Bunu ben de yaşadım aynı restavuranttta Sırp lar falan var Makedon aileler var. Biz istek istiyoruz adamlar çalıyor çalabildiklerini bir tane Sırp kadın tuttu beni çekti “bu oyunu nereden biliyorsun sen” dedi. Biz de düğünlerde oynuyoruz Çiganska oynuyoruz, Payduşka oynuyoruz, Elenora oynuyoruz

MM: 12yaşında çocuklar öğreniyorlar şimdi burada

GM: ben doğma büyüme buralıyım, işte “Benim çocuklarım bunları bilmiyor” diyor kadın. Böyle gözleri dolmuş “sen Türk’sün bunları nasıl bilirsin?” Dedim biz hala oynuyoruz düğünlerimizde falan, inanamıyorum dedi siz korumuşsunuz biz koruyamadık bunu diyor yani öyle bir durum var. Dediği gibi ellilerde göçmüşler onlar hala o Makedonya’nın hayalini yaşıyorlar burada.

Buradan hareketle göç olgusunun farklı bir yönü ortaya çıkıyor. Göçmenler göç ettikleri zamanın kültürel görüngüleri olarak adlandırabileceğimiz simgesel anlam yükledikleri birtakım unsurları (şarkı, çalgı, yemek, örf, davranış vb.) koruyarak gelecek kuşaklara aktarıyorlar. Kültürel kimliğin en önemli işaretleyicisi olarak gördükleri şeyleri (özellikle müzik ve dans) korumanın yanısıra Tapani örneğinde olduğu gibi temellük edebiliyorlar. Makedonya göçmenlerinin göç ettikleri yılların repertuvarını korumaları özcü kültürel kimlik anlayışı ile açıklanabilir. Ancak kültürel kimliğin özcü kavranışı dar ve kapalıdır. Kültürel kimliği tamamlanmış bir olgu, oluşmuş bir öz (essence) olarak değerlendirir. Buna göre kültürel kimlik belirli özler çerçevesinde sürdürülür. Bu özler sabit kalır. Zamanla unutulabilir ancak onarılıp yeniden kullanılabilir. Kültürel kimliğin dar ve kapalı özcü anlayışına karşı olarak geliştirilen strateji ise tarihsel, kapsayıcı ve açık olanıdır. Burada kültürel kimlik, üretilen, sürekli bu üretim süreci içinde olan, hiçbir zaman tümüyle tamamlanamayacak olan bir şey olarak görülür (Erol 2005: 226). Buna göre Altındağ’lılar da repertuvarın göç edilen yıllardaki özü korunuyor. Ancak Makedonya ile olan iletişim ve etkileşim devam ediyor. Yeni şarkıların Makedonya kaynaklı olarak müzisyenlerden istenmesi repertuvarın gelişmesine yardımcı oluyor. Bu durumda kültürel kimliğin en önemli göstereni olan müzik ve dans sürekli olarak üretilip geliştiriliyor. Erol’un da belirttiği gibi “kimliği tamamlanmış bir olgu olmaktan çok, asla tamamlanmamış, her zaman hareket halinde ve her zaman betimlemenin dışında değil de içinde oluşan bir “ürün” olarak düşünmek gerek. “Asla kaynaşık bir bütünlük olmayan kimlikler, ilk haliyle nasılsa öyle ve tarihin güçleri tarafından el sürülmemiş de değildir. Aksine, antropolojik etnisite kuramlarının vurguladığı gibi bağlamsal, çoğul ve genellikle politik ve yasal baskıları tersine çeviren son derece yaratıcı yanıtlardır.” (Erol 2005: 219).

Çoğu zaman dernek gecelerinde orkestra, klavyenin ritmbox ile temel olduğu alt yapı üzerine Balkan müziğinin otantik soundunu oluşturan trompet, saksafon ve klarinet çalgılarından oluşuyordu. Ancak 7 Mart 2020 tarihindeki Kuşadası Palm Inn Otelde katıldığım son dernek gecesinde “Maestro Band” adını verdikleri orkestranın bateri, basgitar ve klavye, trompet, saksafon, klarinet çalgılarından oluştuğunu gözlemledim. Orkestranın genişlemesi Stokes’un belirttiği gibi müziğin “iyi icra” edilmesi amacına koşuttur. Bu konu ile ilgili yaptığım görüşmelerde Gamze Matracı’nın görüşleri şu şekildeydi:

“evet bu anlamda şöyle oldu beni de istiyor insanlar benim normalde konserlerde çıktığım orkestra on kişilik. Şimdi kendi etiketimi düşünerek ben artık ritmbox’lı klavyeyle gitmek istemiyorum. Çünkü TRT’de canlı yayınlara çıkıyorsunuz, konserlere çıkıyorsunuz on kişilik ekiple, sıcak para kazanmak için dernek gecelerinde üç kişiyle çıkmak istemedim ben. Bu anlamda beni istiyorsan benim şartlarıma uyacaksınız. Bu durum ünlülükten ziyade müzikal rahatlık aslında şimdi biz dernek gecesinde farklı bir repertuvar yapıyoruz ya, benim o repertuvarı rahat seslendirebilmem için

ritm box olmaması lazım. Yeri geliyor yavaşlatıyorum, işte ritm box ta bu engel yani birçok konuda kilitleniyorsunuz. Beni istiyorsa, kendi repertuvarımı söylemek zorundayım. Beni göreceksen benim repertuvarımı ve beni istediği için beni tercih ediyor. Ben de hem o diğer sokakta müzik yapan diğer ekiplerden farklı görünmek istediğim için benim şartlarım bunlar diyorum. Murat’la beraber de çalıştığımız için onun da hoşuna gitti, farklıyız diğerlerine göre”.

Derneklerin “gala gece”lerinde başlangıç olarak orkestra yaklaşık 30-40 dakika sürebilen çalgısal “yemek müziği” ile açılışı yapıyor. Ardından sahneye “sanatçı” olarak çıkan bir solist ile müzik devam ederken konuklar yemeklerini yemeğe devam ediyor. Ancak katıldığım bütün dernek gecelerinde göç eden birinci kuşaktan olan Dr. Şaban Acar, Makedonya göçmenlerinin büyük çoğunluğunca tanınması ve Makedonya Göçmen toplumunun “kanaat önderi” gibi algılanması ve yaşça büyük olması gibi nedenlerle kendisinden her dernek gecelerinde başlangıçta çıkıp konuşma yapması isteniyor. Bu konuşmaların içeriği göç esnasında ve göç edildikten sonraki yaşanan sıkıntıların anlatımıdır. Şaban Acar, herkesin ortak geçmişine ve şimdiki göçmen kuşaklarına hitap ederek zümrenin birbirine ve kültürlerine sahip çıkmasını öğütlüyor ve dayanışmanın önemine işaret ediyor.

Sivil Toplum Kuruluşu olarak göçmen derneklerinin gecelerine siyasilerin katılımı çoğu kez rastlanılan bir olgudur. Katıldığım dernek gecelerinde de çoğu kez etkinliği gerçekleştiren derneklerin Bornova merkezli olması sebebiyle özellikle o dönemin Bornova Belediye başkanının ve İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu’nun da bazen katılım sağladığını ve milletvekillerinin de dayanışmaya destek verdiğini gördüm. Eğlencenin ilerleyen saatlerinde farklı bir etkinlik olarak derneğe gelir amaçlı ve dayanışmaya temel teşkil eden göçmen esnafınca bağışlanan küçük hediyelerin çekilişi de yapılır.

Hasan Bakkal derneğin ilk gerçekleşen gecesinde derneğe üye kadınlarca “temsili kına gecesi” ve halk dansları kursuna katılanlarca yerel kıyafetli halk dansları (Üsküp Yöresi olarak adlandırılıyor) icra edildiğini ancak katılımcıların bunun yerine daha çok eğlenmeyi tercih etmeleri nedeniyle bu türlü etkinlikleri artık yapmadıklarını belirtmişti.

Dernek gecelerinin derneğe ve katılımcılara göre farklılık gösterdiği en önemli bileşen gecede seslendirilen repertuvar olmaktadır. Gamze Matracı düğünden farklı olarak dernek gecelerinde başlangıç için mutlaka bir playlist’lerinin olduğunu belirtmişti. Bu playlist gecenin yapıldığı tarih ile de ilişkili olarak şekillenebiliyor. Örneğin 7/Mart/2020 tarihinde gerçekleşen dernek gecesinde Gamze Matracı “Çanakkale Türküsü” icrasına başlamıştı. Bunun nedenini sorduğumda yaklaşan 18 Mart Çanakkale Şehitleri Anma Günü’nü işaret etmişti. Ancak bunun altta yatan temel nedeni olarak Makedonya göçmenlerinin Türk kimliğine olan vurgusu ve vatana bağlılığın bir işareti olarak ele alabilmek de mümkündür. Stokes’un belirttiği gibi: Etnisiteler, sınırların içindeki boşlukları doldurduğu varsayılan toplumsal ‘özlere’ çerçevesinde değil, bu sınırların inşası, korunması ve haklarında dönen pazarlıklar çerçevesinde anlaşılabilir (Chapman, McDonald ve Tonkin 1989:17, akt. Stokes 1998:127-128).

Repertuvarın en önemli belirleyicisi, dernek gecelerinin öncelikle hangi derneğe ait olduğu ve dolayısıyla katılımcıların kimler olduğudur. Matracı kardeşlere ve gözlemlerime dayanarak, örneğin Altındağ’lıların dernek gecesinde kendilerinin Makedonca’yı çok iyi bilmeleri nedeniyle repertuvarın ezici çoğunluğunun Makedonca şarkılardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Eğer dernek gecesinin düzenleyicisi Köprülü göçmenleri ise bu durumda

repertuvarın çoğunlukla Türkçe ancak Makedonya göçmenlerince iyi bilinen (Güldaniyem, Uzun Kavak gibi) ve onlara hitap eden şarkılardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Repertuvar belirlemede bir diğer önemli nokta, Makedonya'nın hangi bölgesinden göç edildiye o bölgenin şarkılarının öne çıkması söz konusudur. Örneğin Gültepe Makedonya göçmenleri Makedonya'nın Kavadarisi bölgesinden göç edenlerin çoğunlukta olduğu bir yerleşim yeridir. Bu nedenle Gültepe göçmenlerinin düğün ve dernek gecelerinde Kavadarisi yöresi şarkıları öne çıkıyor. Ayrıca Altındağlılar'ın Makedonca'yı iyi bilip konuşmaları ve hala Makedonya'daki akrabaları ile görüşüyor olmaları nedeniyle "memleket" ile yakından ilişki halindedirler. Rumeli TV'nin yanı sıra, çoğu kez Makedonya televizyonlarını ve internet üzerinden Makedonya'da ünlü sanatçı ve grupları takip ettiklerini ve güncel/popüler şarkıları bilip düğünlerde ve dernek gecelerinde istiyorlar. Hande Devrim Küçükebe'ye göre bu eğilimin profesyonel müzisyenlerin otantisite tutumlarına da doğal bir şekilde yansıdığı görülmektedir. Müzisyenler, repertuvarlarında Makedonca parçalara yer vermenin yanı sıra, bir merkez olarak algıladıkları Makedonya'da yaşayan müzisyenlerle sıkı ilişkiler kurarak, eğitim ve icra konusunda işbirliği içerisinde çalışmakta ve Makedonya göçmen müziği sahnesini yerelötesi boyuta taşımaktadırlar (2019:183-184).

Dernek gecelerinin katılımcıları hakkında bir çırpıda söylenebilecek şey elbette ki büyük çoğunluğun Makedonya göçmeni olduğudur. Bunun yanı sıra başlangıçta da belirtildiği üzere katılımcılar konusunda bir sınırlama yok. Fakat otel ile yapılan fiyat anlaşmalarında garanti edilen kişi sayısını tutturabilmek adına ve derneğe kalacak olan gelirle de doğru orantılı olarak Makedonya göçmeni olmayan kişi ve grupların da gecelere katıldığını gözlemledim. Matracı kardeşlerin katılımcılara ilişkin görüşleri şöyledir:

GM: yani şimdi aile bazında bakarsan kadınlar yakın çevrelerinden arkadaşlarıyla bir grup kurup geliyorlar mesela. Tek çift olarak gelen aileler de var ama ekip olarak gelen birbirleriyle samimi olan gruplar da var.

MHS: Kadın grupları var mı?

GM: yalnız başına kadınlar da gelebilir, eşleriyle beraber ekip olarak gelen gruplar da var. İşte giyiniyorlar ekstra bir özen var oraya gelirken. Giyiniliyor, süsleniliyor, saçlar yapılıyor. Kıyafet alınıyor o dernek gecesi için. Özel ekstra durumlar var yani o düğünden farklılıklar var.

MM: işte bazen gençler bir masa yapıyor, dikkatinizi çekti mi bilmiyorum. Gençler masa yapar kız arkadaşları gelir belki falan.

Geceye katılımcıların göçmen olmasının yanı sıra, dernek yöneticilerinin de sosyal ağları gereği geceye davet ettikleri kişiler veya grupların son yıllarda artması nedeniyle, müzisyenler şarkı seçimi konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdi. Aslında kültürel kimliğin sınırlarının belirleyicisi olarak müziğin ne kadar da önemli bir fenomen olduğunu da gösteren bu durum, tehlikeli boyutlarının da olabileceğini bizlere gösteriyor.

GM: en son dönemde Altındağ'ın gecelerine geliyormuydunuz? Onlara denk geldiniz mi bilmiyorum. Mesela son dönemde onlar çok değişti.

MM: Muhasebeci Yusuf abi var yönetimde.

GM: Muhasebeciler gecesi oldu onların. Tamamen Balkan göçmenlerinin dışında bir topluluk gelmeye başladı.

MM: Öyle olunca biz de kilitlenmeye başladık.

GM: Şimdi biz çıkıyoruz sahneye derneğin bir kemik kadrosu var ve orası Balkan gecesi. Dayanışma gecesi yapıyor Makedonyalılar gecesi dolayısıyla sahnede biz varız ve bizi biz yapan özellik Makedonya müziği, Balkan müziği yapmamız. Ama ben Makedonca söylerken muhasebeci olan gruptan biri kalkıyor “yaa hep mi yaa yeter artık” diyor, falan. Türkü istiyorum şarkı istiyorum diyor.

MM: Gelme kardeşim

GM: ben arada kalıyorum bu defa. Evet, kalkıyor benden zeybek istiyor, tamam bizimkiler de yeri geliyor oynuyor ama en sonda kafaları güzel olmuş kalkıyor, ama yeri geliyor yeter be diyor çalmayın artık halay ben bunları dinlemek istemiyorum diyor. Herkes oynuyor zaten dert değil o. Ama en can alıcı saatte millet kopuyor, eğleniyor muhasebeciler memnun değil ama. Seni de çok etkiliyor dönüyorsun bakıyorsun öff diyor habire istek yazıyor yeter diyor böyle dolayısıyla ben de etkileniyorum. Makedonya göçmeni olan esas kesim de etkileniyor bu defa. Seneye gelmek istemiyorum, böyle olacaksa beni de bozuyor.

Makedonya göçmenlerinde müziğin, kültürel kimlikleri için önemi ortadadır. Ancak dans yani “halay” ile müzik yan yana gelince artık her şey tamamdır. Dans, insanların kendilerini ötekilere ve kendilerine temsil etme biçimlerinden bir tanesidir. Anlamlarla dolu, duygu yüklü simgesel inşalardır. Makedonya göçmenlerinin halk danslarını bilmesi ve icra etmesi, kültüre sahip çıkarak gelenekleri bilmek ve devamını sağlamak ve bununla ilişkili sosyal faaliyetlere –düğün, dernek geceleri vb- katılmak kimliğin icrası anlamına gelir. Dernek gecelerinde müzik ve dans yoluyla inşa edilip sürdürülen kimlik icralarının meşruluğunu ortak bir geçmiş ve özellikle Makedonya göçmenliği kimliğini oluşturan coğrafi ve dolayısıyla mekâna atıfta bulunarak inşa edildiğini söyleyebiliriz. Buradan hareketle dernek geceleri vasıtasıyla icra edilen dans ve müziklerin ortaklık ve aidiyet duygusunu pekiştirdiğini ve göçmen kimliğini inşa, yeniden üretim ve birleştirme gibi işlevleri olduğunu belirtmeliyiz.

Halaylarda kadınlar ile erkekler bir arada olabilirken ayrı ayrı da olduğu durumlar vardır. Ancak yabancı bir erkek (akraba olmayan) ile bir kadın el ele tutuşmamak için yan yana gelmemeye dikkat ederler. Halay başı olacak kişi halay repertuarını iyi bilen birisi olarak müzisyenlerle ve özellikle davul ile iletişim kurarak halayı, halay çekenleri ve müzisyenleri yönlendirir. Halaylar yavaş tempoda başlayıp hızlı tempoda sona erer. Çoğu kez 7/8’lik (Köprülü, Çaçak, Çiganska) ve 5/8’lik (Payduşka) aksak usullerdeki halaylar çekilirken 4/4’lük veya 2/4’lük halaylar da vardır. Makedonya göçmenlerinin kültürel kimliklerinin simgeselleşmiş hali olarak görebileceğimiz halayları, göçmen çocuklarının da yetişkinlerin aralarına girerek öğrenmeye çalıştıklarını görürüz. Ayrıca Makedonya göçmeni olmayan yabancıların da halayları aralarına girerek öğrenmeye çalışması göçmenlerce olumlu karşılanır. “Teško Oro” olarak adlandırılan “Ağır Halay”lar sadece erkeklere özeldir ve katı bir şekilde ataerkil olan göçmenler için ağır halaylar son derece duygu ve anlam yüklüdür. Makedonya Göçmeni olmak, göçmenlik kültürüne içkin olmak ve bu kimliğe sahip olmak halaylarla icra edilir. Düğünlerden farklı olarak dernek gecelerinde halayların çoğu kez 25-30 dakikadan az olmadan uzunca bir süre potpuri şeklinde, birbiri ardına eklenerek icra edildiğini görebiliriz. Arabaya Taş Koydum, Debreli Hasan, Göçmen Kızı, Güldaniyem, Uzun Kavak gibi Türkçe

türkülerin yanısıra, Damat Halayı, Svadba Golema, İbrahim Odjza, Moraves, Çiganska, Makedonsko Devojçe, Eleno Mome gibi halay ve şarkılar repertuvara ilişkin bir çırpıda verebileceğimiz örneklerdir. Gecenin sonunda çoğu kez 10. Yıl Marşı çalınırken, son dönemlerde - elde Türk bayrakları ile - İzmir Marşı çalınarak “Türk” kimliğine yapılan atıfla gece sonlanır.

SONUÇ

Makedonya göçmenleri kültürel farklılıklarının anlamı ve öneminin farkında olmaları nedeniyle dernekleşme yönünde adım atmışlardır. Fakat onların derneklerini diğer hemşehri derneklerinden ayıran en önemli unsur “kültürün yaşatılması”, “kültürel kimliğin sürekliliği” gibi kimliğe ilişkin ideolojik atıflardan yola çıkmalarıdır. Makedonya’dan kitlesel göçün sona ermesi ve derneklerin ‘neredeyse’ göç sonrasında kurulmasıyla da zaten “kültürel” amaçların daima ön planda olduğu görülüyor.

Ancak burada “dayanışma”nın olmadığı anlamı çıkmasın. Tam tersine göçmen derneklerinin dışındaki hemşehri derneklerinde olduğu gibi hemşehri dayanışmasını fazlasıyla bu iki dernekte de görüyoruz. *Belediyeve adam yerleştirme, işe adam sokma* gibi söylemleri Makedonya göçmen derneklerinin literatüründe sıklıkla duyuyoruz. Dernek geceleri de bu durumun başlangıç noktasını oluşturabiliyor. Çünkü politikacıların dernek gecelerine gelmeleri de bu durumu hızlandırıyor. Dolayısıyla “sosyal ağ” oluşumu dernek yapılanması ve dernek geceleri sayesinde giderek gelişmektedir. İşe hemşehri yerleştirme gibi *kayırmacı* davranışların bu sosyal ağlar ve dayanışma bağları ile gerçekleştiğini ve bu durumun tüm hemşehri dernekleri için geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca derneklerin önemli toplumsal faaliyetlerinden olan yardımlaşmayı da unutmamak gerekir. Yardımlaşma meselesinde ise hemşehri olma durumunun ikincilleştiğini belirtmekte fayda var.

Dernek gecelerinde müzik ve müzisyenliğin düğün ve diğer müzikli organizasyonlardan az da olsa farklılıkları bulunuyor. Özellikle müzisyenlik meselesinin “sanatçı” kategorisiyle birlikte ele alınma eğiliminde olduğu görülüyor. Bu nedenle de Matracı kardeşlerin babaları Aytunç Matracı ile başlayan “ünlülük”, “popülerlik” ve “sanatçılık” kategorilerine sahiplikleri dernek gecelerinde onların aynı zamanda “iyi icracı” olmaları nedeniyle de tercih edilmelerine neden oluyor. “Sanatçı” kategorisini belirleyen unsur ise albüm veya single yapmış olmak olarak belirginleşiyor.

Makedonya göçmenlerinin müzikli ortamlarının ve kültürel kimliklerinin işaretleyicisi olarak görülen ve aynı zamanda onları “Balkanlı” üst kimliği ile kaynaştıran unsur olarak “Tapani”, dernek gecelerinde de daima olmazsa olmaz müziksel unsurlardandır. Ancak Tapani repertuarı, “Gala Gecesi” repertuarı gibi dernekten derneğe veya yöreden yöreye değişmemektedir. Yani Tapani’nin repertuarı aynı kalır. Ancak dernek gecelerindeki müzik grubunun repertuarı geceyi düzenleyen derneğin katılımcılarının dillerine, yörelerine ve dolayısıyla tercihlerine göre değişkenlik gösterir.

Altındağ’lıların göç edilen 1950’li yılların müzik ve dans repertuarını korumaları kültürel kimliğin devamı ve garantisi olarak görülür. Aynı zamanda Altındağ’lılar (Rostuşalılar) Makedonca şarkıları ve Makedonya’dan popüler şarkıcıları takip ederek Makedonya göçmenlerinin repertuarlarının genişlemesine yardımcı olurlar. Yerelötesi bir durumun söz konusu olduğu bu davranış onların memleketleriyle olan bağlarının sürekliliği gibi görülür.

Kültürel kimlik bu anlamda, bir “olma” sorunu olduğu kadar bir “oluşma” sorunudur. Geçmişe ait olduğu kadar geleceğe de aittir. O zaten varolan, yer, zaman, tarih ve kültür değiştiren bir şeydir. Kültürel kimlikler bir yerlerden gelirler, tarihleri vardır. Ancak tarihsel olan her şey gibi onlar da sürekli olarak dönüşüme uğrarlar. Mutlak bir geçmişte ebedi olarak sabit kalan bir şey olmaktan uzaktırlar; bitmeyen tarih, kültür ve güç “oyun”una bağımlıdırlar (Hall 1998:177). Kültürel kimlik, uygun deneyimler, ilişkiler, mevcut semboller ve fikirler doğrultusunda sürekli yapılanmaktadır. Bir kültürel kimliğin tanımlanmasında kullanılan sembol ve fikirlerin kendini tekrar etmesi, bunların anlamlarının her zaman aynı olacağını veya her zaman aynı kalacağını veya pratiklerinin içinde değişmeyeceklerini ifade etmez. Ancak tarihsel kültürel kimlik kavramını onaylamak da yetmez (Larrain 1995:223 akt. Erol, 2005:226-227)

Göçmenlerin yerleşikliğini, ait oldukları yerler olan kentler, mahalleler, evler ve aileler gibi belirli yerel bölgelerdeki küresel ve yerel dinamikler üzerinden anlamaya çalışan araştırmacılar “göçmenler tarafından yaratılan ve deneyimlenen iki veya daha fazla özel lokalite arasındaki bağlantıları” tanımlamak üzere ‘yerelötesi’ (translocal) kavramından yararlanmışlardır (Hoerder, 2013, akt. Küçükebe, 2019). Yerelötesi, bütüncül bir bağlamda yerellikleri ve hareketliliği eş zamanlı olarak ele almak için kullanılmaktadır. Yerelötesilik üzerine yazılanlar incelendiğinde; hareketlilik, bağlantılılık, ağlar, yer, yerellik ve yereller, akışlar, seyahat, transfer ve sirkülasyon gibi öğeleri barındıran bir kavram haritası ortaya çıkmaktadır (Greiner ve Sakdapolrak, 2013, akt. Küçükebe, 2019).

Söz konusu sosyal ağlar ulusötesi ve yerelötesi göçmen pratikleri ile oluşmakta ve göçmenler tarafından yaratılan ulusötesi mekânlarda yaşanan sosyal ve kültürel yaşam örüntüleri de çoklu aidiyetler yoluyla şekillenmektedir. Köken ülke ile aile ve akrabalık düzeyinde sürdürülen bağlantılara ek olarak; hemşehri dernekleri, yerel spor kulüplerine veya liglere ve yardım kuruluşlarına katılım, köken ülkedeki festivallere katılmak için seyahat etme, köken ve yerleşilen ülkelerden sanatçıların, müzik gruplarının karşılıklı gösteri amaçlı ziyaretleri, kişiler ya da dernekler ve elçilikler aracılığıyla düzenlenen kültürel etkinlikler gibi sosyo-kültürel pratikler de ulusötesi ve yerelötesi göçmen pratikleri olarak incelenmektedir (Itzigsohn, Saucedo ve Portes’den akt. Özgür, 2018, s.14).

Gruba özgü aidiyet bilincinden kaynaklanan kolektif kimlik, grup üyeleri tarafından subjektif olarak algılanır ve yaşanır. Kolektif kimlik diğerlerine karşıtlık içinde, bir kontrast ve diğerlerinden farklı olarak algılanır. Kolektif kimlik hem güven vericidir, hem de harekete geçiricidir. Çeşitli yanları, aktörleri ve kategorileri birbirleriyle yer değiştirebilir. Hem devamlılık hem de transformasyon içerir; dönüşüm olmadan kimlik yoktur; dönüşüm durumunda kolektif kimlik “biz” olarak dönüşür (Bilgin 1994:53, akt. Erol 2005:224). Dolayısıyla kolektif kimlik, eşdeyişle kültürel kimlik süreklilik gösteren, durmadan değişen, birbiri içine giren ya da birbirini dışlayan ve her zaman hareket halinde dinamik süreçtir (Erol 2005: 224). Repertuvarın korunması ve aynı zamanda değişim ve gelişimi hareketliliğin göstergesidir. Aynı zamanda Tapani’nin Makedonya göçmenlerince kültürel kimliğin bir işareti olarak benimsenmesi durumu da “biz” olarak dönüşüm şeklinde algılanabilir.

Makedonya göçmenlerinin kültürel kimliği müzik ve dansla kurulan simgesel bağlarla inşa edilir. Simgesellik, göçmenlik kültürel kimliği ve onlara ait geleneğin sürekli yeniden oluşturulmasına aracılık eder. Göçmen kültürel kimliği ve müzikleri sürekli değişime açık olan yapısıyla simgesel anlamları inşa ederek kimliği dinamik kılar.

Toplu veya bireysel olarak müziği deneyimleme ve dans ile birlikte kullanma edimi kültürel algılar ve duygularla birlikte kimliğe ilişkin bir edimdir. Bu algılamalar müziğin içerisinde açık veya üstü örtük olabilir. Tınılar, çalgılar ve üslup gibi yollarla anlamlandırılabilir. Dernek gecelerindeki Makedonya göçmenlerinin müziği, bağlamsal olarak yalnızca müziği dinleme ve bir aktarım meselesi değildir. O ortamdaki kolektif kimliği paylaşılanların kültürel deneyimi ve ortak paylaştıkları geçmişlerine ilişkin ürettikleri anlamların açığa çıkmasıyla ilişkilidir. Erol'un da belirttiği üzere, "insanlar dinledikleri müzikleri anlamlı kılma girişimleri sırasında kültürel deneyimlerini hareket noktası yaparlar" (Erol 2005:246).

KAYNAKÇA

- Bouerdieu, P. (2010). *Sermaye Biçimleri*, M.M.Şahin ve A.Z. Ünal (Der.), Sosyal Sermaye: Kuram Uygulama, Eleştiri, Değişim.
- Çayırılı, N. (2015). Makedonya Türk Kimliği Bağlamında Makedonya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşları. *Avrasya Etüdleri*, 48 (2), 143-188.
- Çavuşoğlu H. (2007). "Yugoslavya-Makedonya" Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri, *Bilig*, sayı:41, s.124,
- Erol, A. (2005). *Popüler Müziği Anlamak: Kültürel Kimlik Bağlamında Popüler Müzikte Anlam*, Bağlam.
- Giddens, A. (1990). *Consequences of Modernity*, Cambridge, Polity
- Hall, S. (1998). "Kültürel Kimlik ve Diaspora", *Kimlik: Topluluk/Kültür/Farklılık* (çev: İrem Sağlam), Sarmal.
- Kangal, N. (2013). *Sosyal sermaye Teorileri ve Sosyal Sermaye Kalkınma İlişkisi: Türkiye Örneği*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Ens.
- Karataş, A. (2014). Toplumda Çevre Bilincinin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Türkiye Örneği, *Turkish Studies*, Vol. 9/2, s. 855-867.
- Küçükebe, H. (2019). *İzmir'de Yaşayan Makedonya Göçmenlerinin Müzik Geleneği*, yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, çev: Osman Akınbay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat.
- Özgür, E.M. (2018). Küresel Göçün Sosyo-Mekânsallığı: Ulusötesi Mekânlar / Yerelötesi Yerler, Topluluklar ve Kimlikler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16 (1), 1- 35
- Öztürk, M. Ç. (2019). *Göçmen Derneklerinin Göçmenlerin Çalışma Hayatına Etkisi: Pomaklar Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Ens.
- Stokes, M. (1998). Dans, Müzik, Kültür, *Folkloru Doğru*, Sayı:63, Boğaziçi.
- Turan Ö., Makedonya'da Türk Varlığı ve Kültürü, *Bilig*-3/Güz'96 s.22
- Ünal, S. Sosyal-Mekânsal-Siyasal Kümelenme Biçimi Olarak İzmir Kentinde Balkan (Rumeli) Kimliği, *Çağdas Yerel Yönetimler*, Cilt 21, Sayı 3, Temmuz 2012, s. 49-77.

GÖRÜŞMELER

Hasan Bakkal Görüşmesi:

1. 07/03/2020, Kuşadası Palm Inn Otel
2. 09/02/2021, Makedonya Köprülü Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği

Murat Matracı görüşmesi:

1. 10/07/2020, İzmir Fuar Açık hava Tiyatrosu Büyükşehir Belediyesi Bando Şefliği.
2. 25/12/2020, Çamdibi.

Gamze Matracı Görüşmesi:

10/07/2020, İzmir Fuar Açık hava Tiyatrosu Büyükşehir Belediyesi Bando Şefliği

Medat Şenay Görüşmesi:

24/10/2019, Dernek Binası, Koşukavak Mh.

Tahsin Güneş Görüşmesi:

13/02/2021, Bornova Çamdibi, Yıldırım Beyazıt Mh. Güneş Market